

azon kell lennünk, hogy minél kellemesebb összeköttetést szerezzünk a helybeli nagyobb üzemekkel. A becsü'eten kívül már csak opportunitásból is, számítva mintagyűjtemények kérésére, ösztöndíjakra, a végzett növendékek elhelyezésére, stb. . . .

* * *

A kirándulást követő megbeszélés feladata a tapasztaltakat tudatos élménnyé tenni. Szándékosan használtuk a *megbeszélés* szót a *számonkérés* helyett, mert ha csupán kikérdezéssel ismételjük át a kirándulás mozzanatait, hézagokat nyitunk, amikben a tanulónak sok értékes, *egyéni* megfigyelése szivárog el. Amint a kirándulás előtt is arra kell rávezetnünk a tanulót, hogy figyeljen meg mindent, úgy most, a megbeszéléskor is elsősorban azt kell keresnünk, hogy mi ragadta meg a növendékek figyelmét, mi keltette fel érdeklődésüket. Sokszor egészen meglepő és mellékesnek látszó apróságok kerülnek így a felszínre, *egyéni* megfigyelések, amelyek azonban tudatalattiságukban talán helytelen gondolatort eredményeznek. Ezeknek magyarázása, helyes irányba való terelése ismét a tanár kötelessége. Ahhoz pedig, hogy a tanuló tényleg elő merjen hozakodni saját gondolataival (s ne csupán a kapott magyarázatot igyekezzék recitálni), szükséges, hogy a kirándulási megbeszélés ne osztályozott felelés, hanem közvetlen hangú beszélgetés legyen. Az ilyen megbeszélés során nyílik a tanárnak alkalmá a kirándulás leszűrt *tapasztalatait magasabb — nemzeti, vallásos, szociális — elvek szerint csoportosítani, illetve átfogóbb perspektivákat megnyitni a tanuló szeme előtt.* Ha a tanulók írásban foglalják össze tapasztalataikat, ez igen hasznos, azonban ennek is inkább napló, semmint dolgozat jellege legyen, — bármily kecsesgető is néha a téma dolgozati címnek.

Igen hasznos, ha *a tanár is feljegyzi a kirándulás előkészületeit, lefolyását és a nyert összes tapasztalatokat, benyomásokat* saját maga és az iskola számára. Erre a célra „*Kirándulási napló*“ állandó vezetése alkalmas, amelynek formáját, rovatait, kezelési módját, stb. *az állandó kirándulási tervvel egyidőben* egységesen szükséges majd meghatározni. Mindkét újabb írásbeliség *szükséges* nemcsak az iskola nevelő-oktató munkája, hanem az iskolalátogató számára is, aki egyszerű módon tekintheti át ezekből a feljegyzésekből az iskola egész kirándulásügyét.

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

Az oktatófilm és a szakiskola.

A Nevelésügyi Szemle 1937. évi októberi (8.) számában a fenti cím alatt beszámoltam azokról a tapasztalatokról, amelyeket a lefolyt évben az oktatófilmekkel kapcsolatban tanítványaim körében szereztem. Ez a beszámoló ép olyan volt, mint amilyen részben a Nevelésügyi Szemlében más alkalommal és egyéb szakfolyóiratokban is megjelent. Igyekeztem a legtárgyilagosabb lenni és pusztán a megfigyelésekre szorítkozni. Tettem ezt abban a reményben, hogy a magyar szakoktatásnak és az Oktatófilm Kirendeltségnek teszek vele szolgálatot. Tehát nem az Oktatófilm Kirendeltség munkáját akartam bírálni, hanem azt az eredményt, amelyet e filmekkel kapcsolatban az iskolában el lehet érni.

Annál nagyobb volt a meglepetésem, amikor az Oktatófilm Kirendeltségnek Hivatalos Közleményei az 1938. január havi (1.) számában Geszti Lajos „A középfokú szakiskolák és a filmellátás“ c. cikkét elolvastam. Ebben nagyjában foglalkozik a szerző az eddig elhangzott bírálatokkal általában, de különösképpen az én

szerény beszámolómmal, amelynek kapcsán itt-ott letér az abszolút objektivitás útjáról és az eifogulatlan író kötelező hangnemről.

Jelen soraimban törekedni fogok arra, hogy a legfárgyilagosabb legyek és a hangnem is olyan legyen, amely tanáremberhez méltó.

Első sorban azt az állításmat kifogásolja a szerző, hogy az egész filmoktatás csak pénzkérdés, „mert a sok időt és fáradságot és sok tapasztalatot igénylő filmmezést nem lehet egyszerűen bankóra felváltani”. Hát ebben igaza lehet a szerzőnek. De ha a filmzés olyan sok tapasztalatot igénylő, miért kell a célnak kevésbbé megfelelő filmet készíteni, illetve kivágni? Egyszerűbb lenne addig erről a tárgyról nem készíteni filmet, amíg az adatok és eszközök erre vonatkozólag mind rendelkezésre nem állanak. Mert inkább ne legyen valamiről tanítófilmünk, mintsem hogy téves, vagy ki nem elégítő képet tárjunk a növendék elé. Hiszen az ilyen filmek nagyon elősegítik a téves képzetek kialakulását. Állításmat igazolására felemlítem a szerző saját szavait: „A Hamburgi kikötő *valóban nem szakfilm* s ezt minden tanár könnyen megítélheti, ha a filmet az óra előtt lepergette. A vkm. oktatófilmek között *a leggyengébb és semmiképpen sem mutatja be szakszerűen az Elbe folyó torkolat kikötő fontosságát. A Marseillesi kikötő* c. film — írja tovább a szerző — sokkal szakszerűbb. Ép úgy a Bordeaux kikötője a Bordeauxtól- New Zeelandig c. filmben”. Ime tehát saját maga is beismeri, hogy ez a leggyengébb film és szakszerűség szempontjából nem felel meg szakiskoláknak. De kérdem, hogy miért nincs akkor ez a jegyzékben feltüntetve. Említi a cikkíró, hogy erről meggyőződhettem volna a szillabusból. Az 1936-7. szillabus 5. oldalán ez áll: „Határozat: A film a kereskedelmi iskolákban és általában a leíró földrajzban hasznáható”. Tehát joggal remélhettem, hogy szakfilmet kapok. Mikor már itt volt a film, nem segít a bajon az előzetes levetítés és — ha már itt volt — levetítettem. Két okból: 1. mert lehozott filmet levetítetlenül nem küldök vissza, 2. mert kíváncsi voltam, vajjon növendékeim szakismerete kielégítést nyer-e — ebből a filmből. — Az eredmény ismeretes!

Nem vitatkozom a felett sem, hogy a többi iskolafajoknak megfelel-e? Az bizonyos, hogy nem azt mutatja be, amit az ember joggal várna. Ha az lett volna a címe: A hamburgi kikötő halász élete, vagy A hamburgi halászati kikötőrészlet, rendben van. De ezzel a filmmel elképzeltetni kikötőt soha nem látott növendékekkel a hamburgi kikötőt nem lehet. Ez éppen olyan téves dolog, mintha pl. egy német film úgy akarná bemutatni és ismertetni Budapestet, hogy annak egyik külvárosát, pl. a Ferenc- vagy Józsefváros külső részét mutatná be, esetleg a régi Chiczágó képét.

Érdekes a megjegyzésben az is, hogy miért nem inkább Marseilles, vagy Bordeaux kikötőjét mutattam be? Kérdem, hogy amikor Németország városait tanítjuk és megemlítjük, hogy egyik legfontosabb és Európának a legnagyobb kikötő városa Hamburg, nem az-e a kötelességem, hogy ezt a várost mutassam be, ha már van róla film. Vajon a növendékek, hogy néztek volna reám, ha Hamburg városát tanítva, a fenti kikötők egyikét mutatom nekik. Azokat bemutatom nekik a franciaországi tananyagnál és éppen az összehasonlítás kedvéért lenne fontos, ha jó hamburgi filmünk volna, mert akkor a növendék is párhuzamot vonhatna a kettő, vagy három között. Ez nevelési szempontból lenne fontos.

Tagadja a cikkíró azt, hogy a filmkészítés első sorban pénz-kérdés és ennek igazolására hosszas fejtegetésbe bocsátkozik. Részletesen beszámol azokról a körülményekről, amelyek megnehezítik az oktatófilm készítését. Ugyanakkor azonban zokon veszi tőlem azt a mondásmat, hogy az oktatófilm nálunk még gyermekcipő-

ben jár és sok í t még a tenni való, hogy az tökéletes legyen és eljusson az általam végcélnek tekintett: hangos és színes filmezéshez. Pedig a valóság az, hogy még a szakoktatás szempontjából is még csak a kezdet kezdetén vagyunk, hiszen szakfilmünk még csak kis számban áll rendelkezésünkre.

Kilatásba helyezi, hogy a szakiskolák film igénye is kielégítésre kerül „de csakis a maga idejében“ (4. lp.). Ez a helyes is, ezt szeretném én is, csak éppen ez „a maga idejében“ kitétel nem nagyon biztató, mert ez túl nagy terminus. Nem lehetne a többi filmekkel párhuzamosan ilyeneket is készíteni pl. a földrajzból, mert a kémiában már van? A szakiskolák is fontosak s a nemzet jövője szempontjából legalább is olyan fontos érdek, hogy a kereskedelmi iskolai ifjúság is legalább olyan jól legyen felszerelve szakismeretekkel, mint a középiskolai általánossal.

Csodálkozik a cikkíró, hogy az egyik szegedi kereskedelmi iskolai tanár (ez én vagyok) a Rio de Janeiró c. filmről úgy nyilatkozott, hogy a film értékes, de szakszempontból keveset ér. Ugyanezt a filmet „egy jónevű budapesti kereskedelmi iskolai tanár szakszempontból is nagyon alkalmasnak találta“. Megjegyzi azt is: különös, hogy más filmeknél is talált hasonló véleményeltéréseket. Én ezen a magam részéről nem akadnék fenn, mert mindig az a kérdés, hogy milyen szemszögből történik a bíráló? Véleményem szerint a film nem a tanár, hanem a növendék okulására szolgál. Mint cikkem 489. lapján említtem is: „A tanár szemüvegén át nézve egészen jó munka az, ami ott folyik, s a filmek legnagyobb része sikerült pedagógiai alkotás. De nagy kérdés, hogy ezek levetítése mindenkor élmény-e a növendék számára? Megkapla-e olt mindazt, amit várt és remélt a tárggyal kapcsolatban? Mert ne feledjük el, hogy a mai ifjúság már nem a háború előtti. Ennek mentalitása, érdeklődése a napi eseményekkel való kapcsolata a napilapok és főleg a rádió révén egészen más, mint volt 25 év előtt“. Sőt, mint 10 év előtt! Innen az eltérés oka. Az egyik tanár ilyen szempontból nézi, a másik olyanból, de természetesen a végcél mindig csak egy lehet: megfelel-e a kívánalmaknak?

A cikkíró haragszik a „bírálóterrt“; de akkor miért kapunk a filmek mellé ür lapot is, amelyet „ki kell tölteni“, s amelynek egyik pontja éppen aziránt tudakozódik, hogy mi a véleményünk a filmről? Vagy csak dicséretnek van itt helye?

Való igaz az is, hogy felemlítettem egy néhány kívánatos film tárgyat, részben a hazai történelem, részben a szaktárgyak köréből; s ez is kifogás alá esett. Miért ne lehetne pl. Szt. István, Szt. László, Pázmány, Zrinyi, vagy Széchenyi életéből megfelelő oktatófilmet készíteni? Sőt a világháborús magyar katona hősiességét és áldozatkészségét feltűntető mozzanatokról is lehetne, miután a cikkíró hangsúlyozza, hogy ez nem az anyagiakon múlik? Ajánlatomat „derús mosollyal fogadja“. Mert „mondjuk, a történelmi miliő megépítéséhez minden anyagi erő rendelkezésre állana, *ki merné vállalni az egyes korok és személyek élethű megjelenítését?*“ Hát tisztelettel kérdezem, hány történelmi darabot írtak nálunk (maradjunk csak a hazai irodalomnál)? Nincsenek nekünk híres történelmi darabjaink? A híd, Byzanc, Bánkban, Ember tragédiája (ha ez utóbbi nem szigorú értelemben vett történelmi darab, de a különböző korokat és uralkodó eszméket testesíti meg)? S hány színdarabból csináltak már jó filmet? Most én kérdelem, hogy szabad-e magyar emberen annyira erőt venni a „Minderwertigkeitsgefühlnek“, szabad-e oly kishitűnek lenni, hogy magyar írók és magyar színészek megfelelő történelmi miliőben ne tudnának történelmi darabot írni oktatófilm számára s magyar művészek ne tudnák azt úgy eljátszani, hogy a nézőben a valóság érzetét fel tudják kelteni? Ugyan hány ígéri szép és hatást keltő történelmi filmet adtak már elő a moziban a nagy közönség szá-

mára (amely mégis csak igényesebb, mint a diák) és pedig igen nagy sikerrel? És hányszor láttunk csatajeleneteket, tengeri háborút és hajóelsüllyedést. Bizony izgultunk s nem igen jutott eszünkbe azt mondani abban a pillanatban, hogy az egész csak kassierozás, csak Potemkin-háború. A történelmi daraboknál legfőbb dolog az illúzió felkeltése. Ha ez sikerült, a darab is jó. Ez pedig egyrészt pénzkérdés, másrészt „mesterfogások, ötletesség, tapasztalat, technikai tudás, felkészültség, pedagógiai érzék, stb. kérdése“. Legyen szabad itt hivatkoznom a szegedi szabadtéri nagyszerű előadásokra, hogy az Oberammergau-i passió-játékokat ne is említsem. Ha ez utóbbiaknál egyszerű parasztemberek élethűen eljátszák Krisztust és a tanítványait, miért ne akadna nálunk jó színész, aki nemzeti élelünk nagy eseményeit, vagy nagy személyeit élethűen megjelenítené film számára?

Ami pedig az említettem Hamburgi kikötő film vázlatát illeti, fenttartom azt, hogy „szakszerűen“ ilyenféleképpen kellene azt megcsinálni, mert ugyan hány magyar ifjúnak lesz alkalma meglátni egy igazi világgikötőt, vagy egy világhírű utazási irodát?

Tagadja a cikkíró azt is, hogy minden filmnek élményszerűnek kell lennie. Pedig ez így van! Ez alatt persze nem azt értem, hogy a növendék a velítés alatt kacagjon, ugráljon örömben (lásd Miki-egér filmeket), mer ez nem is komoly tanítási célja, de élménynek kell lennie olyan értelemben, hogy a növendék a velítés után elmondhassa, hogy ez eddig nem tudta, nem sejtette, hogy érdekes volt s tanárjától is ezt hallotta magyarázat közben. A tanárnak viszont a velítés után meg kell lennie annak a megnyugtató érzésnek, hogy kielégítette a kíváncsiságot, ismeretet gazdagított és erkölcsöt javított, tehát nevelt is!

A kioktatást arra vonatkozólag, hogy serdületlen és hiányos ismeretekkel rendelkező tanulóktól ne kérjünk véleményt a filmekről, köszönöm, de nem fogadom el. (5. lp.). Az iskolákban, főleg szakiskolákban a tanítás egyik célja az önállóságra nevelés minden vonatkozásban, tehát a véleményalkotás terén is. Ma már nem választja el a tanárt növendékétől áthághatatlan kínai fal. Közlebb kerültünk hozzájuk, jobban belenézünk a lelkébe. Ha rászoktatjuk a növendékeket arra, hogy mindent, amit lát, vagy hall, gondoljon jól át és alkosson magának arról helyes véleményt, legyen bár politikai, gazdasági, vallási, kulturális dologról szó, akkor miért akarjuk ettől elútni éppen a film terén? Igen is, itt az iskolában kell megtanulnia a filmeket helyesen értékelni, mert ezzel az izlése is fejlődik és annak idején majd valószínűbb véleményt fog magának alkotni a nyilvános mozi darabok értékéről, hatásáról. Ebben segíti őt mindenesetre a tanár irányítása, hogy az a szélsőségekbe csapongó ne legyen. Ha szabad, sőt kell az igazat tanítani a történelemből és a magyar irodalomból, ha rá kell vezetni az ifjúságot a szépre és nemesre ezeken a tereken, de rá kell mutatni a tévedésekre és hibákra, miért ne lehetne ezt tenni a filmmel?

Említettem cikkemben azt is, hogy növendékeim jó megfigyelőknek bizonyultak, megjegyzéseik találóak és komolyak voltak. De ebből még nem következik az, hogy a Hamburgi kikötő c. oktatófilm élmény is volt számukra. Legjobban bizonyítja ezt a közölt statisztika, amely szerint a véleményt nyilvánítók 26 %-ának tetszett részben, míg 74 %-ának egyáltalában nem tetszett. Ebből, hogy lehetett levonni azt a következtetést, hogy a film szakszempontról jó volt, nem tudom? Hacsak abból nem, hogy „mindössze egy akadt, aki nem figyelt oda“. Pusztán a figyelem felkeltése és ébrentartása nem célja, vagy helyesebben nem „csak“ a célja az oktatófilmnek.

Sajnálom, hogy e téren nem lehetek azonos véleményen a cikkíróval. A Hamburgi kikötőre vonatkozó rövid vázlatom a földrajz bizonyos részeihez igazodik. Először az európai földrajz legfontosabb kikötőjét ismerteti, 2. Európa legfontosabb kikötővárosát, 3. bemutatja egy tengeri út, illetve egy tengerentúli szállítás lebonyolítását a hajóra rakással befejezőleg. Ezt nemcsak a szakember nézheti meg eredményesen, hanem más iskolák diákserge is.

Nem hagyhatom szó nélkül a meseszerűséget, illetve a meseszerű keretet az oktatófilmeknél. Kis bevezető mesére azért van szükség, mert ez ringatja bele a növendéket a tárgyba. S hogy itt mennyire igazam van, bár a cikkíró ezt tagadja, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az egyik idén levetített oktatófilmben (Panama-csatorna) szintén látunk ilyen mese-keretet, amelynek magával a tárggyal egyébként összefüggése nincsen. Az említett film egy amerikai családi képpel kezdődik. A jelenet elég hosszú ideig tartott s akkor egyszerre a hajón voltunk, de az amerikai családnak nyomaveszett, s többé nem is szerepelt. Mi más volt tehát ez mint keret-mese? Útközben kapunk tengeri halászatot. Érdekes volt ez is, de a tárggyal nem volt összefüggésben. Hát akkor minek kellett ezzel a vetítés fele idejét kitölteni? Azért, mert érdekes volt, s mert ezzel élménnyé tette a film „ezt” a tengeri utat és a filmet is. Maga a tulajdonképpeni tárgy — érthető okoknál fogva — rajz-mozgóképpel volt, amely a hajóemelését duzzasztók segítségével mutatta be. De már azt nem láttuk, hogy történik a hajók süllyesztése az ellenkező oldalon a tengersizéig. Kifutotta az időből. De nem sokat vesztett vele a növendék, mert a látottak alapján azt már könnyen elképzelhette. A mese itt tehát fontos, sőt szükséges volt. Hát amit lehet Péternél, miért nem lehet Pálnál is megcsinálni? Való igaz, hogy a film nem pótolhatja a tanárt, sem a tananyagot, hanem a kettőt kiegészíti, egybekapcsolja; de nem ékelődhetik közibük falként.

Nem óhajtok vitába szállni a filmraktár decentralizására vonatkozólag, mert cikkemben elég világosan megmondtam, hogy az nem lehetettenség. Komoly akadály nincsen, ha... pénz van. Itt csak annyit akarok még megjegyezni, hogy a tankerületi kir. főigazgatóságok mindezt igen szépen eladminisztrálhatnák, mint teszik ennél sokkal nehezebb dolgokkal is. Vagy ha erre nem volna módjuk, ott vannak a népművelési kirendeltségek, amelyek tudtommal ma is nem csak filmet adnak ki, hanem vetítőgépeket is a népművelési előadások alkalmával.

Ezzel válaszom végére értem. Mielőtt azonban végleg pontot tennék válaszom végére, csak azt akarom megismételni, amit eredeti cikkemben is hangsúlyoztam; hogy korántsem célom kisebbiteni azt a nagy munkát, amelyet az Oktatófilm Kirendeltség végez, hanem az, hogy felhívjam a figyelmet olyan, az életből, gyakorlati tanításból vett tapasztalatokra, amelyeket ott fent az íróasztal mellett talán nem vesznek észre. Tehát nem bírálni akarok, csak segíteni, a nagy munkában önzetlenül, jószándékból. Mert mi tanárok azt szeretnők, hogy a filmmel való oktatásnak minél nagyobb eredménye és nevelő hatása legyen.

A magam részéről ezzel a vitát véglegesen lezártam.

Dr. Bohdaneczky Imre.